

לכבוד משפחת בעלז

מתן על הפרק

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

יחידה שלישית: ג', א-ה, א

בשתי היחידות הקודמות תוארו ניסיונות ההתקשרות הבוסריים והכושלים בין הדוד לרעיה - תחילה היא יזמה את ההתקשרות והוא סירב, ואחר כך הוא יזם והיא סירבה. ביחידה השלישית, המהווה את שיאו של הספר, מתרחשת ההתקשרות בין האוהבים.

1.

'על משכבי בלילות' (ג', א-ה) - השיר הראשון ביחידה פותח בסיפור חוויתיה של הרעיה בלילה, לאחר ששילחה את הדוד בחזרה. הרעיה המתגעגעת יוצאת לחפש את דודה שהסתלק מעימה.

א | ארבעה שלבים לחיפוש של הרעיה אחרי דודה. עקבו אחר שלבי החיפוש המתוארים בשיר: שימו לב לכינויו של הדוד בשיר, לחזרות המרובות בשיר ('את שאהבה נפשי'), וללשונות הבקשה והמציאה שבו. בחנו את ההתפתחות בין פסוק א לפסוק ב, ואת הניגוד בין פסוק ג לפסוק ד: מי טוב ומי מוצא את מי בכל פסוק? מדוע לדעתכם היא מביאה אותו לבסוף לבית אמה?

ב | השיר חותם בהשבעת בנות ירושלים (ה) בשבועה זהה לזו שנזכרה לעיל ב'ז. חשבו - מה תפקיד השבועה בסוף השיר?

2.

'מטתו שלשלמה' (ג', ז-יא) - זהו שיר יוצא דופן במגילה המתמקד בדמותו של שלמה המלך. השיר בנוי משלושה חלקים, שכל אחד מהם פותח באזכורו של שלמה, ונקשר למיטתו או לחתונתו.

א | השיר על שלמה חוצץ לכאורה את רצף השירים שעסקו בדוד וברעיה - מה עשוי להיות תפקידו של השיר במיקום זה? שימו לב לזיקות המילוליות בין השיר הזה לשיר שקדם לו (מטה, לילות, סבב). עמדו על הניגודים בין שני השירים.

תוכלו להיעזר בפירושו של **הרב א' עסיס**: 'כל אחד מבני הזוג מבטא בשירו את תחושתו הפנימית באמצעות מטפורה מעולמו של שלמה. אבל כל אחד מהם לוקח תמונה אחרת מחייו של המלך. האיש מבטא פחד, האשה מבטאת אהבה ושמחה!'

ב | פרשנות מיוחדת לשיר מצויה במשנה החותמת את מסכת תענית - בחנו את הפרשנות הכפולה של השיר

ניהול: ד"ר נאווה כהן | ריכוז: אילנה חדד | כתיבה: דוד סבתו
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

שיר השירים ג-ה

במשנה ואת הזיקה בין הרובד הפרטי-אנושי והרובד הלאומי-דתי (תנו דעתכם גם לתאריכי הימים הנזכרים במשנה):
'אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהן **בנות ירושלם יוצאות** בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו... וחולות בכרמים, ומה היו אומרות, בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך... 'שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל'... וכן הוא אומר '**צאינה** וראינה **בנות ציון** במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו' ביום חתונתו 'זו מתן תורה, 'וביום שמחת לבו' זה בנין בית המקדש, שיבנה במהרה בימינו אמן'.

3.

'הנך יפה רעיתי' (ד',א-ז) השיר הבא כולל תיאור עשיר של הרעיה על ידי הדוד. הדוד סוקר את דמותה מלמעלה למטה, בתיאורים מלאי תנועה, צבע וריחות.

א | התיאורים בשיר זה ובשירים נוספים במגילה משתמשים בדימויים מעולמה של ארץ ישראל. (דימויים אלה לעיתים מופלגים, ראו למשל את דברי **רש"י** על פסוק ה בפרק ז': אפך כמגדל הלבנון - איני יכול לפרשו לשון חוטם, לא לענין פשט ולא לענין דוגמא. כי מה קילוס נוי יש בחוטם גדול וזקוף כמגדל?) מה משמעותה הפנימית של תופעה זו ומה היא מלמדת על אופיו של שיר השירים? היעזרו בדברי ג"ח כהן (עיונים בחמש המגילות): 'תיאורי הרעיה חורגים הרבה מעבר למקובל בשירת האהבה במזרח הקדמון ומתקבל הרושם הברור שהדוד מתאר אהבה שהיא מעבר לאהבה אנושית רגילה, כשארץ ישראל משמשת לא רק מקור לדימויים אלא בעקיפין גם נושא לתיאור עצמו. נראה שבאהבה בין הדוד לרעיה משמשת ארץ ישראל כממשות שדרכה ניתן להמחיש אהבה מיוחדת זו, שהיא מעבר למישור הארצי - אהבה בין הקב"ה לעמו'.

ב | השוו את דברי הדוד בפסוק ו לדברי הרעיה לעיל **ב**,יז: מה פשר דברי הדוד לפי הקבלה זו? לעומת זאת השוו לאזכור המור והלבונה בתיאור הרעיה לעיל **ג**,ו: למי מרמזים דבריו לפי הקבלה זו? מהי ההתפתחות המתחוללת ביחס בין הדוד לרעיה בין השירים?

יחידה רביעית[ה',ב - ו',ג]

היחידה הרביעית מתארת את המשבר ביחסיהם של הדוד והרעיה. זהו שיר ארוך הנושא אופי של חלום שיר זה הוא המורכב והטראגי ביותר במגילה, והוא כולל דו שיח בין הרעיה לבנות ירושלים. בדו שיח זה היא מתארת את החמצת המפגש בינה ובין דודה, ולאחר מכן מתארת בפניהן את מראהו של הדוד שחמק.

א | שיר זה דומה לשיר החלום בתחילת פרק **ג**, שאף בו יצאה הרעיה לחפש את דודה ברחוב העיר בלילה, כך עולה מהזמן, הדמויות, והדינאמיקה המתוארת בהם. מהם ההבדלים העיקריים בין שני השירים? (התייחסו למניע של הרעיה וליחסו של הדוד, ליחסם של השומרים, לתוצאת החיפוש ולאופי ההשבעה של בנות ירושלים). נסו לשער ממה נובעים הבדלים אלה.

ב | **ריה"ל** בספר הכוזרי (בכד) פירש (בעקבות המדרש) את השיר על ימי שיבת ציון. מהו העיקרון הרוחני שלומד ריה"ל מן השיר? 'כינה הגלות בשם שינה, ואת התמדת הנבואה בקרבם בשם לב ער. ובאומרו קול דודי דופק, כיוון לקריאה אשר יקראם האלוה לשוב לארץ... 'פשטתי את כותנתי' מורה על התעצלם להשמע לקריאה

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

שיר השירים ג-ה

ולשוב לארץ ישראל. 'דודי שלח ידו מן החור' - רמז לעזרא הפוצר בהם ולנחמיה ולנביאים האחרונים. סוף דבר, רק חלק מן העם נענה ולא בלב שלם, ולכן גמלם האלוהים כמחשבת לבם ונתקיימו בהם ההבטחות האלוהיות רק במידה מצומצמת כפי מיעוט התעוררותם. כי העניין האלוהי אינו חל על אדם כי אם לפי הכנת האדם - אם מעט מעט ואם הרבה הרבה!

הרחבה - שיר השירים כאלגוריה בפירוש המלבי"ם

בדף הקודם הבאנו את הקדמתו של רש"י לפירושו לשיר השירים, המפרש את המגילה בעקבות חז"ל כמשל ליחסי כנסת ישראל והקב"ה. בשונה מרש"י, פירש המלבי"ם את המגילה כמשל על יחסי הנשמה והגוף שבכל אדם. אלו דבריו בהקדמתו לפירושו לשיר השירים:

שני מיני החיים אשר בהם בצלם יתהלך איש עלי חלד, נראו ונתגלו ביתר שאת ויתר עז בחיי שלמה המלך ע"ה, כי [א] בחיים הגופניים השיג מאווי עולם ותענוגות הזמן יותר מכל אדם, כמו שבאר זה באורך בספר קהלת. [ב] בחיים הנפשיים הוא זכה למראות אלוקים ותנח עליו הרוח ודבר עמו בחלום ובחזון... ואחר שחבר ספר קהלת... חבר השיר הקדוש הזה, בו דבר נכבדות על חיי הנשמה בעת נח עליה הרוח ותדבק בדודה העליון הגדול מרבבה.... שיר זה נחלק לחמשה שירים, ספר בשירתו כי המלך שלמה, רוצה לומר היצר וכח המתעורר של גוף שלמה, אהב רעה אחת בת שמים, היא נשמתו הרוחנית האלקית אשר נסגרה בגוויתו, מקום מלכות היצר וממשלתו, וישם בנות ירושלים הם כחות החומריות למיניהם שומרים סביבה, להשקיע אותה בחומר ולמשכה אל רצונו להיות לו לפלגש. אבל היא היתה קשורה במוסרות אהבה אל דודה בשמים, הרועה צבאותיו אשר ברא. ויצאה חמשה פעמים מן הגויה שהיא היצר המולך שמה, והתחברה עם דודה אשר בערבות בשמי קדם. בארבעה פעמים הראשונים התפשטה מן הגויה בעוד שלמה חי, ע"י שחל עליה הרוח האלקי במראות אלקים ארבעה פעמים, ושבה בכל פעם אל הגויה כסור המראה, בעת התעוררו בנות ירושלים שהם כחות החומריות משנתם, ובפעם החמישי יצאה ונפרדה מן הגויה עת נאסף שלמה אל עמיו, ודבקה באלהיה בצרור החיים לנצח, ובכל שיר ושיר יספר איך התפשטה מן החומר ונדבקה עם דודה פנים אל פנים.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

3

מתן ומתן
מכון תורני לנשים ע"ש שרה בת יצחק יעקב רעננערט
The Sadie Rennert Women's Institute for Torah Studies

שיר השירים ג-ה

ביאורי מילים

פרק ג'

(ו) **מִי זֹאת עֹלָה מִן הַמִּדְבָּר כְּתִימְרוֹת עֵשֶׂן מְקַטְּרֵת מֹור וּלְבוֹנָה מְכַל אֲבָקֶת רוּכַל:** שיר הלל לרעיה החוזרת לעיר מן המרעה, ומעלה ענן ריחני של בשמים מכל המינים.

פרק ד'

- (ב) **שְׁנֵיךָ כְּעֶדֶר הַקְּצוּבוֹת שְׁעָלוּ מִן הַרְחָצָה שְׂכָלְם מֵתְאִימוֹת וְשִׁכְלָה אֵין בָּהֶם:** שיניה הלבנות של הרעיה מדומות לעדר רחלים גזוזות צמר ורחוצות, שלמות ותואמות וללא פגם.
- (ד) **כְּמַגְדֵּל דָּוִד צֹאֲרֶךְ בְּנוֹי לְתַלְפִּיּוֹת אֶלֶף הַמָּגֵן תְּלִי עָלָיו כָּל שְׁלֵטֵי הַגְּבוּרִים:** צוארה גבוה וזקוף ומכוסה תכשיטים, כמגדל המכוסה במגינים.
- (ח) **תְּשׁוּרֵי מֵרָאֵשׁ אֲמָנָה מֵרָאֵשׁ שְׁנֵיר וְחֶרְמוֹן:** תצפי על המראות מראש ההה. פירוש אחר: תצעדי. אמנה הוא אחד מהרי הלבנון.
- (יב) **גֵּל נְעוּל מַעֲיָן חָתוּם:** הרעיה משולה לגל, מעין מים [כמו 'גולות מים'], ולגן הנעול בפני כולם - מלבד הדוד. דימוי האשה למקור מים מופיע בכמה מקומות בתנ"ך.
- (יג) **שְׁלַחֲךָ פְּרָדָס רְמוּנִים עִם פְּרֵי מְגָדִים כְּפָרִים עִם נֶרְדִים:** שלחים הם תעלות המים המשקים את הפרדס הנותן פירוש משובחים, וכן צמחי בשמים.
- (טז) **עוֹרֵי צֶפּוֹן וּבּוֹאֵי תִימָן הַפִּיחֵי גְנִי יִזְלוּ בְּשִׁמְיוֹ:** הרעיה פונה אל רוחות הצפון והדרום וקוראת להן לנשוב ולהפיץ את ריח הבשמים באויר, כדי שהדוד יהנה מהם.

פרק ה'

(יב) **רְחֻצוֹת בְּחֶלֶב, יִשְׁבּוֹת עַל מְלֵאת:** עיני הדוד משולות ליונים צחורות, כאילו רחצו בחלב, ולאבנים טובות המשובצות במקומן.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555